

Tulevaisuuden työn tutkimuksen sietämätön keveys

■ *Bent Greve: Technology and the future of work. The impact on labour markets and welfare states: Cornwall, Edward Elgar, 2017, 168.*

Digitaalisten teknologioiden ja tekoälyn vaikutukset työhön ovat tällä hetkellä työelämän tutkimuksen kuumien puheenaihe. Laajasta julkisesta keskustelusta ja lukemattomista asiantuntijapuheenvuoroista huolimatta, digitaalista taloutta taustoittaa tällä hetkellä ainoastaan muutama empiirinen tutkimus ja kourallinen hyvin eritasoisia tietokirjoja. Uusien teknologioiden työmarkkinavaikutuksia luotettavasti kartoittavaa empiiristä tutkimusta saataneen vielä odottaa, sillä ainakaan toistaiseksi tilastoviranomaiset eivät tilastoi teknologista työttömyyttä omana kategorianaan.

Digitaalista taloutta käsittelevä englanninkielinen tietokirjallisuus on ollut pitkälti anglosaksisista maista tulevien asiantuntijoiden varassa. Tästä syystä eurooppalaisten työmarkkinoiden ja hyvinvointivaltioiden näkökulmasta kirjoitettu kokonaisvaltainen analyysi on antanut odottaa itseään. Roskilden yliopiston hyvinvointivaltioanalyysin professorin Bent Greven teos *Technology and the future of work* onkin todennäköisesti kirjoitettu täyttämään juuri tätä aukkoa tutkimuskirjallisuudessa.

Greven teos lupaa mainospuheessaan ”systemaattista ja napakkaa” analyysia uuden teknologian vaikutuksista työmarkkinoihin ja hyvinvointivaltioille. Teoksen tuoma lisäarvo digitaalisen talouden analyysiin jää kuitenkin valitettavan vähäiseksi. Kirja esittelee 2010-luvulla käytyä keskustelua melko katta-

vasti, mutta keskustelussa esitettyjen väitteiden analyysi jää lähes olemattomaksi. Tästä syystä Greven tekemät johtopäätökset eivät vakuuta kriittistä lukijaa.

Greve tunnistaa asiantuntijakeskustelusta kaksi mahdollista skenaariota, jotka hän nimeää pimeäksi ja valoisaksi puoleksi (*the dark side & the bright side*). Havainto ei ole missään mielessä uusi, sillä kaikki tulevaisuuden työtä koskevaa keskustelua vähänkin seuranneet ovat voineet havaita asiantuntijakeskustelun polarisoituneen luonteen. Greven johtopäätös on, että pimeän puolen skenaario, siis pyyvästi lisääntyvä teknologinen työttömyys ja työmarkkinoiden epävarmistuminen, näyttää todennäköisemmältä. Mitään uutta empiiristä aineistoa tai edes omaa teoreettista analyysia hän ei tarjoa johtopäätöksen tueksi, vaan viittaa ainoastaan ”massiiviseen ja nopeaan uuden teknologian kehittymiseen”. Argumentti itsessään on monella tapaa relevantti, mutta kirjan tutkimusongelman huomioiden se olisi vaatinut tuekseen systemaattista ja napakkaa analyysia.

Jossain määrin hämmäntäväksi Greven analyysin tekee myös läpi kirjan kulkeva Euroopan työmarkkinoiden epävarmistumista kuvaavien tilastojen esittely. Sinällään esimerkiksi itsensä työllistäjien lisääntymiseen ja alityöllisyyteen liittyvät kuvaukset ovat kiinnostavia ja relevantteja havaintoja eurooppalaisten työmarkkinoiden trendeistä, mutta niiden yhteys odotettavissa olevaan teknologiamurrokseen jää lähes täysin irralliseksi. Greve epäilemättä pyrkii todistelemaan tilastoilla, että digitaalisessa taloudessa todennäköiseltä näyttävä työmarkkinoiden epävarmistu-

minen nykyisestään on ikävä trendi työntekijöiden kannalta. Tilastot eivät kuitenkaan tarjoa mitään uutta informaatiota Euroopan työmarkkinoiden tilasta ja tuntuvat päälle liimatulta, koska teknologian sijaan keskeisempiä muutosvoimia näiden muutosten taustalla ovat olleet ennen muuta globalisaatio sekä talous- ja työvoimapolitiikkaa ohjaavat taloustieteen paradigmat.

Vaikka Greve ei kytke työmarkkinoiden epävarmistumisen kuvausta kovinkaan analyttisesti teknologiamurrokseen, on tämän tematiikan käsitteleminen tulevaisuuden työtä koskevan keskustelun yhteydessä perusteltua. Greven kirjan ansioihin onkin luettava sen alleviivaaminen, että keskustelu yksin teknologisesta työttömyydestä ei riitä, sillä jo työmarkkinoiden epävarmistumisella on haitallisia sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia. Etenkin huomio Suomessakin viime vuosina lisääntyneen alityöllisyyden roolista työelämän epävarmistumisen indikaattorina on keskeinen ja nykyisessä keskustelussa harvemmin esillä.

Kirjan keskeisin anti digitaalista taloutta koskevalle keskustelulle on kuitenkin työnantaja-palkansaaja -asetelmaa hämärtävän alustatalouden ja etenkin siihen liittyvien verotusnäkökulmien käsittely. Greve tuo aiheellisesti esille lukuisat ongelmat, jotka liittyvät alustatalouden yritysten ja työntekijöiden verotukseen sekä siihen, kuinka tämä mahdollisesti hankaloittaa omalta osaltaan hyvinvointivaltioiden rahoitusta tulevaisuudessa.

Valitettavasti myös alustatalouden kohdalla Greven analyysi on jossain määrin yliampuva ottaen huomioon, että *on demand* -alustojen rooli työtehtävien organisoinnissa on ainakin vielä toistaiseksi marginaalinen. Alustojen kautta tehtävä työ epäilemättä lisääntyy, koska se tarjoaa työnantajille joustavan tavan ostaa työtä tarpeen mukaan ja työsuhteissa tehtävää työtä edullisemmin. Sitä, missä määrin tämä trendi voimistuu, on kuitenkin mahdollonta arvioida. Alustatalouden sääntely lisääntyy väistämättä sen yleistyessä, mikä estänee

pahimmat heikennykset työntekijöiden asemaan ja estänee laajamittaisen veronkierron.

Greven työmarkkina-analyysi ei vakuuta lukijaa. Valitettavasti sama analyttinen laiskuus seuraa kirjan arvioita hyvinvointivaltioiden tulevaisuudesta. Kolmeksi suurimmaksi hyvinvointivaltioiden haasteeksi Greve nimeää riittävän veropohjan takaamisen, inkluusiivisen sosiaaliturvan toteuttamisen sekä paineet menojen lisäykseen erityisesti pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa. Sinänsä kaikki ovat loogisia johtopäätöksiä, mikäli uskoo teknologisen työttömyyden muodostuvan pysyväksi ongelmaksi. Greve ei kuitenkaan arvioi näitä haasteita sen syvällisemmin, vaan lähinnä toteaa ongelmat.

Kirjan viimeisessä luvussa Greve esittää omat politiikkatoimenpidesuosituksensa, joilla hänen esittämiinsä haasteisiin voitaisiin vastata. Greven mukaan parhaat keinot ovat panostaminen koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen, vastikkeellisen minimitoimeentulon takaaminen kaikille, progressiivinen ansio- ja pääomatuloverotus, työn käsitteen laajentaminen ja työajan lyhentäminen sekä ”hyvinvointia ja elämänlaatua parantavien keinojen” tukeminen.

Vaikka Greve toteaaakin kirjan lopussa, että teknologinen työttömyys ei välttämättä muodostu pysyväksi ongelmaksi, Greven politiikkasuositukset edustavat enimmäkseen teknologisen työttömyyden pysyvää lisääntymistä ennustavien keskustelijoiden yleisimpiä ehdotuksia koulutusta lukuun ottamatta. Ottaen huomioon kirjoittajan taustan, erityisesti politiikkatoimenpiteiden pintapuolinen käsittely jättää enemmän kysymyksiä kuin vastauksia jälkeensä. Teknologiamurroskeskustelusta johtuen laajemmin kuin koskaan aikaisemmin keskustellun perustulon Greve hylkää ilman sen syvällisempää analyysia toteamalla, että Anthony Atkinsonin popularisoima osallistumistulo on perustuloa toimivampi vaihtoehto.

Luotettavien, empiriaan pohjaavien digitaalisen talouden työllisyysennusteiden tekeminen on tutkimustehtävä, jota tähän mennessä eivät ole onnistuneet ratkaisemaan edes

tunnetut Yhdysvaltojen huippuyliopistoissa työskentelevät työn taloustieteen tutkijat. Empiirisen tutkimuksen vaikeus ei kuitenkaan estäisi käsittelemästä esimerkiksi tulevaisuuden tutkimuksen metodologiaan tukeutuen erilaisia skenaarioita ja niiden implikaatioita analyttisesti ja systemaattisesti. Greven kirjassa johtopäätökset tehdään kuitenkin intuitiivisesti, mikä on valitettavan yleistä digitaalisen talouden työllisyysvaikutuksia käsittelevässä keskustelussa.

Tarkkojen työllisyysestimaattien esittäminen ei olisi ollut myöskään edellytys tarkkanäköisen ja monipuolisen politiikkatoimenpideanalyysin tekemiselle. Reformien arvioiminen on kuitenkin jätetty kirjassa yhtä puolitiehen kuin työn tulevaisuuden analyysi. Tämä hämentää lukijaa enemmän kuin teknologian työllisyysvaikutusten pintapuolisempi arvioiminen.

Kirja voisi periaatteessa soveltua johdantoteokseksi henkilölle, joka ei ole tutustunut toistaiseksi varsin pieneen joukkoon tieteellisiä artikkeleita ja tietokirjoja, joita digitaalisesti taloudesta on tällä vuosikymmenellä julkaistu. Teosta on kuitenkin hankala suositella

edes tähän tarkoitukseen, koska sen toimitustyö on tehty puolivillaisesti. Tästä syystä kirja on monin paikoin raskaslukuinen ja kielellisesti kömpelö.

Greven kirjassa tiivistyy se, mistä syystä tulevaisuuden työn tutkimusta voidaan luontevasti kuvailla Milan Kunderan kulttiromaanin nimeä mukaillen. Työn tulevaisuudesta on liian helppoa kirjoittaa keveitä arvioita ilman sen suurempaa todistustaakkaa, mikä puolestaan tekee keskustelusta ja laadukkaan tutkimuskirjallisuuden löytämisestä lähes sietämätöntä.

Lähivuosina digitaalisesta taloudesta tullaan epäilemättä kirjoittamaan yhä uusia tietokirjoja, sillä suurille kertomuksille löytyy aina markkinarako. On enemmän kuin todennäköistä, että myöskään nämä teokset eivät pysty tarjoamaan enää uusia näkökulmia keskusteluun. Toivoa kuitenkin saattaa, että aiheesta onnistuttaisiin vielä kirjoittamaan tasapainoinen tietokirja, joka pystyisi kuvaamaan teknologian, työn ja hyvinvointivaltion suhteita analyttisesti ja empiriaan tukeutuen.

Ville-Veikko Pulkka